

YURIDIK FANLAR AXBOROTNOMASI

ВЕСТНИК ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК

REVIEW OF LAW SCIENCES

huquqiy ilmiy-amaliy jurnal

правовой научно-практический журнал

legal scientific-practical journal

2024-yil 1-son

VOLUME 8 / ISSUE 1 / 2024

DOI: 10.51788/TSUL.ROLS.2024.8.1.

ISSN 2181-919X

E-ISSN 2181-1148

DOI: 10.51788/TSUL.ROLS

Crossref
Content
Registration

MUNDARIJA

12.00.01 – DAVLAT VA HUQUQ
NAZARIYASI VA TARIXI.
HUQUQIY TA'LIMOTLAR TARIXI

5 **ISMAILOV BEKJON SALIXOVICH**
O'zbekistonda nogironligi bo'lgan shaxslar
huquqlari va imtiyozlarining funksional
imkoniyatlari hamda ularning yuridik tahlili

12.00.02 – KONSTITUTSIYAVIY
HUQUQ. MA'MURIY HUQUQ.
MOLIYA VA BOJXONA HUQUQI

17 **HOSHIMXONOV AHRORXON
MUMINOVICH**
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti va
Vazirlar Mahkamasi: o'zaro munosabatlarning
yangicha tartibi

25 **ERGASHEV IKROM ABDURASULOVICH**
Soliq intizomini ta'minlashda davlat soliq
xizmati organlari ishtirokinging huquqiy
asoslarini takomillashtirish

36 **MAXMUDOV FIRUZ BAXTIYOR O'G'LI**
Zamonaviy davlat boshqaruvi va davlat
fuqarolik xizmatining nazariy-huquqiy jihatlarini

12.00.06 – TABIIY RESURLAR
HUQUQI. AGRAR HUQUQ.
EKOLOGIK HUQUQ

48 **NURULLAYEV SHOXRUX
SHUXRATILLAYEVICH**
Qurilish sohasida ekologik yuridik javobgarlik

12.00.08 – JINOYAT HUQUQI.
HUQUQBUZARLIKLARNING
OLDINI OLIH.
KRIMINOLOGIYA.
JINOYAT-IJROIYA HUQUQI

57 **KAMALOVA DILDORA GAYRATOVNA**
Jinoyatga suiqasd qilishdan ixtiyoriy qaytishga
oid konseptual qarashlar

67 **MIRZARAIMOV SARDOR TAXIROVICH**
Bezorilik huquqini qo'llash muammolari

12.00.09 – JINOYAT
PROTSESSI. KRIMINALISTIKA,
TEZKOR-QIDIRUV HUQUQ VA
SUD EKSPERTIZASI

84 **САБЫРБАЕВА АЙНУРА БАХЫТ КЫЗЫ**
Новые способы отмывания денежных средств
при совершении киберпреступлений

96 **MAXMUDOV SUNNAT AZIM O'G'LI**
Reabilitatsiya asoslariga ko'ra jinoyat ishini
tugatishning ayrim jihatlari

DOI: <https://dx.doi.org/10.51788/tsul.rols.2024.8.1./WKYM2983>
UDC: 343.1(045)(575.1)

BEZORILIK: HUQUQNI QO'LLASH MUAMMOLARI

Mirzaraimov Sardor Taxirovich,
O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi
universiteti mustaqil izlanuvchisi
ORCID: 0000-0003-39-53-3800
e-mail: MirzaraimovSardor0220@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada bugungi kunda bezorilik jinoyatlari bo'yicha surishtiruv va dastlabki tergov o'tkazishda uchrayotgan kvalifikatsion muammolar, isbotlash jarayonining o'ziga xos jihatlari va mazkur masalalarni huquqiy tartibga solish jihatlari, jabrlanuvchi shaxsi, uning huquqlari hamda mavzuga doir boshqa masalalar tadqiq etilgan. Shuningdek, maqolada bezorilik jinoyatining dispozitsion sharhi, unda berilgan ayrim jummalarni qo'llashda mavjud muammolar huquqiy sharhlanib, ularning huquqiy ta'rifi qonunchilikda aks etishi lozimligi borasidagi takliflar berilgan. Shuningdek, bezorilik jinoyatining dispozitsiyasi va og'irlashtiruvchi holat hisoblangan "umum e'tirof etilgan axloq qoidalarini namoyishkorona mensimaslikda ifodalanuvchi o'taketgan behayolik" jumlasini O'zbekiston Respublikasining 2023-yil 8-avgustdagi "Normativ-huquqiy hujjatlarning va ular loyihalarining korrupsiyaga qarshi ekspertizasi to'g'risida"gi O'RQ-860-son Qonunining 13-moddasiga muvofiq, noaniq jumla sifatida qayd etilgani hamda uni amaliyotda diskretion vakolatlariga sabab bo'layotgani huquqiy, tahliliy yoritilgan, muammoning huquqiy yechimi sifatida mazkur jumlagi ilmiy-huquqiy ta'rif ishlab chiqilib, uning Jinoyat kodeksining 8-bo'limiga atamalarning izohli sharhida qayd etilishi lozimligi borasidagi xulosaga kelingan. Tadqiqotda analiz, sintez, induksiya, deduksiya, qiyosiy-huquqiy tahlil kabi metodlar qo'llangan. Tadqiqot ishida ilg'or xorijiy tajriba, ilmiy-nazariy qarashlar va tergov hamda sud amaliyoti o'rganilgan, buning natijasi o'laroq O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksiga va boshqa qonun hamda qonunosti hujjatlarga tegishli o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: bezorilik, jamoat joyi, kvalifikatsiya, o'taketgan behayolik, jinoyat, kvalifikatsion chegara, kibermakondagi bezorilik, virtual bezorilik.

ХУЛИГАНСТВО: ПРОБЛЕМЫ ПРАВОПРИМЕНЕНИЯ

Мирзараимов Сардор Тахирович,
самостоятельный соискатель Университета
общественной безопасности Республики Узбекистан

Аннотация. В данной статье исследуются квалификационные проблемы, существующие при дознании и предварительном расследовании преступлений, связанных с хулиганством, конкретные аспекты процесса доказывания и правового регулирования этих вопросов, личность потерпевшего, его права и другие вопросы, касающиеся предмета. В статье также содержится диспозиционный комментарий к такому преступлению, как хулиганство, где указаны проблемы в применении ряда наказаний и предложения об их правовом толковании в законодательстве. Отмечено, что в соответствии со статьей 13 Закона Республики Узбекистан «Об антикоррупционной экспертизе нормативно-правовых актов и их проектов» от 8 августа 2023 года № ЗРУ-860 фраза «выражающееся в демонстративном пренебрежении общепризнанными правилами поведения», относящаяся к отягчающим обстоятельствам хулиганства, является двусмысленной и обуславливает на практике дискреционные полномочия,

поэтому в качестве правового решения проблемы было выработано научно-правовое определение данного обстоятельства, которое может быть зафиксировано в пояснительной части к разделу 8 Уголовного кодекса. В исследовании использовались такие методы, как анализ, синтез, индукция, дедукция, сравнительно-правовой анализ. В ходе исследования был изучен передовой зарубежный опыт, научно-теоретические взгляды, следственная и судебная практика, в результате чего были выработаны предложения и рекомендации по внесению соответствующих изменений и дополнений в Уголовный кодекс Республики Узбекистан и другие законодательные и подзаконные акты.

Ключевые слова: хулиганство, публичное место, квалификация, демонстративное пренебрежение, преступление, граница квалификации, хулиганство в киберпространстве, виртуальное хулиганство.

HOOLOGANISM: LAW ENFORCEMENT PROBLEMS

Mirzaraimov Sardor Taxirovich,
Independent Researcher at the University
of Public Safety of the Republic of Uzbekistan

Abstract. *This article examines the qualification problems that are faced today during the investigation and preliminary investigation of criminal offenses, specific aspects of the proof process and aspects of legal regulation of these issues, the identity of the victim, his rights, and other issues related to the subject. The article also contains a dispositional commentary on the crime of hooliganism, which provides a legal interpretation of the existing problems in the application of certain proposals as well as suggestions that their legal definition should be reflected in legislation. In accordance with Article 13 of the Law of the Republic of Uzbekistan dated August 8, 2023, DRU-860, "On anti-corruption expertise of normative legal acts and their drafts," the proposal "expressed in demonstrative disregard for generally recognized rules of conduct," which is also an aggravating circumstance of the crime of hooliganism, was noted as an indefinite proposal of discretionary powers in practice, as a legal solution to the problem, a scientific and legal definition of this proposal has been developed, which should be fixed in the explanatory part of Section 8 of the Criminal Code. The research used methods such as analysis, synthesis, induction, deduction, and comparative legal analysis. During the research, advanced foreign experience, scientific and theoretical views, and investigative and judicial practice were studied, as a result of which proposals and recommendations were developed for making appropriate amendments and additions to the Criminal Code of the Republic of Uzbekistan and other legislative and subordinate acts.*

Keywords: *hooliganism, public place, qualification, demonstrative neglect, crime, qualification boundary, hooliganism in cyberspace, virtual hooliganism.*

Kirish

Dunyoda jamoat xavfsizligi va jamoat tartibiga tajovuz qiluvchi turli ko'rinishdagi harakatlar va axborot urushi avj olib bormoqda. Bu jamiyatda o'rnatilgan yurish-turish qoidalarini mensimaslikda ifodalangan bezorilik jinoyatlarining yangi turlari ommalashib borayotganini mazkur jinoyatlar bo'yicha surishtiruv va dastlabki tergov o'tkazish taktikasini yanada takomillashtirish masalalarini tadqiq qilish lozimligini anglatadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. Mirziyoyev ta'kidlaganidek: "... ayni vaqtda hozirgi murakkab zamon tinch-oso-yishta hayotimizni asrash va mustahkamlash, xalqimizning kafolatlangan xavfsizligini ta'minlash masalasini yanada dolzarb qilib qo'yimoqda".

Darhaqiqat, yurtboshimiz tomonidan mamlakatimizda sud-huquq sohasidagi islohotlarga alohida e'tibor qaratilmoqda, jamoat xavfsizligini ta'minlash va jamoat tartibini

saqlash masalalarini rivojlantirish zarurati ushbu islohotlarning alohida muhim qismini tashkil etmoqda.

Material va metodlar

Tadqiqot ishida mazkur bezorilik jinoyati bilan bog'liq amaliyotda yuzaga kelayotgan muammolar, normativ tushunmovchiliklar va isbotlov hamda jinoyat faktini asoslashda inobatga olinishi lozim bo'lgan qoidalar tahlil qilingan, shu bilan birga, qiyosiy-huquqiy tahlil, kuzatish, umumlashtirish, induksiya va deduksiya metodlari qo'llangan.

Tadqiqot natijalari

Bezorilik bilan bog'liq va bu boradagi qonunchilik hujjatlarini tahlil qilish hamda ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqish quyidagi sabab va asoslarga ko'ra dolzarb hisoblanadi:

birinchidan, bezorilik jinoyatlarining aniq jinoiy kvalifikatsion chegaralari buzilgan taqdirdagina, ya'ni O'zbekiston Respublikasi JKning 277-moddasi birinchi qismida nazarda tutilgan oqibatlar kelib chiqqandagina bezorilik jinoyati tarkibi kelib chiqishini inobatga olgan holda mayda bezorilik huquqbuzarligi va bezorilik jinoyatlari o'rtasidagi aniq kvalifikatsion chegaralar tadqiq etilishi lozim.

Ikkinchidan, O'zbekiston Respublikasi MJtKning 183-moddasida nazarda tutilgan mayda bezorilik huquqbuzarligining tarkibini tahlil etish hamda unda belgilangan har bir huquqbuzarlik elementlariga huquqiy sharh berish lozim. Sababi huquqni qo'llash amaliyotida vujudga kelayotgan diskretion holatlar va noaniq kvalifikatsiyalarni bartaraf etish zarurati mavjud. Shuningdek, mayda bezorilik huquqbuzarligining boshqa huquqbuzarlik turlari bilan elementdosh bo'lgan o'xshash turlarini tasniflash hamda bunda isbotlovning aktual muammolarini tadqiq etish lozim.

Uyatsiz so'zlar bilan so'kinish yoki haqoratimiz shilqimlik qilish kabi elementlarni isbotlov chegarasini aniq qayd etish bezorilik bilan bog'liq jinoyatlarga huquqiy baho

berishda muhim omil sifatida xizmat qiladi hamda ularni huquqiy tahlil etish, ulardan surishtiruv va tergov davomida foydalanishning ilmiy asoslarini yaratish maqsadga muvofiq.

Uchinchidan, bezorilik jinoyatining obyektini hisoblangan jamoat tartibiga bevosita jamoat joylarida zarar yetishini inobatga olgan holda, shuningdek, bugungi kunga qadar "jamoat joyi"ga qonun hujjatlarida batafsil hamda yagona ta'rif berilmaganini inobatga olgan holda ushbu terminning huquqiy ta'rifini ishlab chiqish lozim.

To'rtinchidan, O'zbekiston Respublikasining 2023-yil 8-avgustdagi "Normativ-huquqiy hujjatlarning va ular loyihalarining korrupsiyaga qarshi ekspertizasi to'g'risida"gi O'RQ-860-son Qonunining 13-moddasiga muvofiq, normativ-huquqiy hujjatlarda diskretion vakolatlarining kengligi va noaniq hamda asossiz havolalarning qo'llanishi korrupsiyani keltirib chiqaruvchi omillar sifatida baholanishi belgilab qo'yilganligi bois O'zbekiston Respublikasi JKning 277-moddasida nazarda tutilgan bir qancha noaniq hamda amaliyotda turlicha qo'llanayotgan quyidagi jummalarga huquqiy sharh berib o'tish dolzarb ahamiyatga ega.

Xususan,

– O'zbekiston Respublikasi MJtKning 183-moddasida bayon etilgan "jamoat joylarida", "shu kabi boshqa xatti-harakatlarda ifodalangan" jummalari;

– O'zbekiston Respublikasi JKning 277-moddasi birinchi qismida qayd etilgan "jamiyatda yurish-turish qoidalari" jumlasini;

– mazkur moddaning ikkinchi qismi "g" bandidagi "umum e'tirof etilgan axloq qoidalarni namoyishkorona mensimaslikda ifodalovchi o'taketgan behayolik" jummalari;

Ushbu normaning uchinchi qismi "g" bandida nazarda tutilgan "qarshilik ko'rsatib" jummalariga huquqiy sharh berish hamda ushbu jumjalarning amaliyotda bir xilda talqin etilishi uchun huquqiy ta'riflar ishlab chiqish dolzarb sanaladi.

Beshinchidan, bugungi kunda virtual ma-kon hamda virtual maydon singari tushun-chalar paydo bo'lib, ijtimoiy tarmoqlar va ulardagi kontentlarga nisbatan haqorat yoki uyatsiz so'zlar, jumlar va turli tasvirlar bi-lan haqoratlar yoki uyatsiz so'zlar ishlati-lish holatlari kuzatilmoqda. Bunday hollarda javobgarlikning turi va jazo choralarini aniq belgilash, ularning ijtimoiy xavfililigini asos-lash hamda javobgarlikni nazarda tutuvchi normalarni ishlab chiqish va bu kabi virtual holda sodir etilgan jinoyatlarni tergov qilish-ning yangi metodikasini ishlab chiqish dol-zarb ahamiyat kasb etadi.

Jinoiy javobgarlikka sabab bo'luvchi bezorilik jinoyati O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi 277-moddasida keltirib o'til-gan bo'lib, unda "Bezorilik, ya'ni jamiyatda yurish-turish qoidalarini qasddan mensimas-lik, urish-do'pposlash, badanga yengil shikast yetkazish yoki o'zganing mulkiga shikast yet-kazish yoxud nobud qilish ancha zarar yetka-zish bilan bog'liq holda sodir etilsa", – deya belgilangan.

Z. Abdimuratovning fikricha, "jamiyatda yurish-turish qoidalarini mensimaslik de-ganda qonunlarga, axloq-odob normalari-ga, jamiyatda mavjud bo'lgan urf-odat va an'analarga hurmatsizlik tushuniladi" [1].

Z. Abdimuratovning fikriga qo'shilgan hol-da aytish mumkinki, jamiyatda yurish-turish qoidalari nisbatan keng tushuncha ekanligi, uning ma'lum mezonlar asosida belgilan-magani bois ularning aynan nimalarda aks etishini normani o'zida asoslash mushkul. Biroq qonunchilik va norma ijodkorligida mavhum va turli xilda talqin etilishi mumkin bo'lgan so'zlar hamda jumladan foydala-nish taqiqlanadi.

A.A. Xudoyberdiyevning fikriga ko'ra, jamiyatda yurish-turish qoidalarini mensi-maslik bilan bog'liq harakatlarning batafsil va qat'iy ro'yxatini berish mushkul bo'lib, bu ishning xususiyatidan kelib chiqib baholashni talab etadigan jarayon hisoblanadi [2, 145–151-b.].

Mazkur fikrlarga qo'shilish mumkin, chunki huquqni qo'llash amaliyotida, ma'lum-ki, bu ro'yxat belgilab qo'yilishiga muhtoj emas, ya'ni ba'zan ko'chada shaxsning ki-yimsiz holati bunday axloq qoidalariga zid bo'lsa, boshqa holatda jamiyat hurmat bilan bo'ladigan munosabatga behurmatlik qilish (masalan, shahidlar xotirasi uchun qo'yilgan sag'anaga bavl qilish) jamiyatdagi yurish-tu-rish qoidalariga zid hisoblanadi.

Jamiyatda yurish-turish qoidalarini qasd-dan mensimaslik deganda normativ-huquqiy hujjatlar, odob va axloq normalari, urf-odat, an'analar bilan belgilangan jamoat tartibi-ni (odamlararo munosabatlar, yurish-turish qoidalari, shakllangan ijtimoiy turmush tarzi) qo'pol tarzda buzish tushuniladi.

Yuqorida tahlil qilingan mayda bezori-lik huquqbuzarligi va jinoiy bezorilik ish-lari ma'muriy preyuditsiya ishlariga taaluq-li emasligini unutmash lozim. Shu bois ma'muriy javobgarlikka sabab bo'luvchi hu-quqbuzarlik takroriylikidan qat'i nazar, bezorilik jinoyati Jinoyat kodeksida nazarda tutil-gan harakat chegarasidan chetga chiqqan yoki faol harakat yoxud ancha miqdordagi zarar keltirib chiqargan taqdirdagina kelib chiqadi.

Aynan ushbu chegarani aniqlash va uni isbotlash huquqni qo'llovchi amaliyotchilar uchun muhim vazifa hisoblanadi. Bu chegara shaxs tomonidan buzilmas ekan, bu harakat-lar takroriylik qanchani tashkil etishidan qat'i nazar, jinoyat sifatida baholanishi mum-kin emas.

Biroq amaliyotda o'zgacharoq uslubda huquqni qo'llash shakllanib ulgurdi. Bugungi kunda amaliyotchilarning bezorilik harakat-lariga huquqiy baho berishida mavjud eng katta muammo sifatida mazkur aniq tahlil-ning mavjud emasligini aytish mumkin. Saba-bi mayda bezorilik huquqbuzarligi va bezorilik jinoyatlari o'zaro o'xshash harakatlarni nazarda tutadi hamda qilmishga huquqiy baho berishda mazkur o'xshashlik kvalifikat-sion adashishlarni keltirib chiqaradi.

J.A. Djavkashyevning fikriga ko'ra, mayda bezorilikni to'g'ri huquqiy baholash uchun aynan normada keltirilgan harakatlarning qasddan sodir etilishini zaruriy shart deya baholab, unda uyatsiz so'zlar bilan so'kinish, fuqarolarga haqoratomuz shilqimlik qilish, jamoat tartibini buzuvchi xatti-harakatlar sodir etish, fuqarolarning osoyishtaligini buzuvchi xatti-harakatlar sodir etilishi kabi harakatlarni nazarda tutadi hamda mazkur harakatlar barchasi bir vaqtda emas, balki ulardan birortasi sodir etilishi huquqbuzarlik deb topish uchun yetarli hisoblanadi [3, 540-b.].

A.A. Xudayberdiyev va Y.B. Iskandarovlar bezorilik jinoyatiga tavsif beradi, unga ko'ra, jamiyatda yurish-turish qoidalarini qasddan mensimaslik yo'li bilan sodir etiladigan bezorilikni jinoyat sifatida baholash uchun qilmishda quyidagi belgilardan biri mavjud bo'lishi shart: urish-do'pposlash bilan bog'liq xatti-harakatlar; badanga yengil shikast yetkazish; ancha zarar yetkazish bilan bog'liq holda o'zganing mulkiga shikast yetkazish; ancha zarar yetkazish bilan bog'liq holda o'zganing mulkini nobud qilish [4, 35-41-b.].

Yuqoridagi fikrlariga qo'shilish mumkin, sababi O'zbekiston Respublikasi Oliy Sudi Plenumining 2002-yil 14-iyundagi "Bezorilikka oid ishlar bo'yicha sud amaliyoti haqida"gi 9-sonli qaroriga ko'ra, bezorilik qilmishini jinoyat sifatida baholash uchun yuqorida ko'rsatilganlar (urish-do'pposlash; badanga yengil shikast yetkazish; ancha zarar yetkazish bilan bog'liq holda o'zganing mulkiga shikast yetkazish; ancha zarar yetkazish bilan bog'liq holda o'zganing mulkini nobud qilish) barchasining bir vaqtda mavjud bo'lishi talab etilmaydi.

O'z navbatida, jamiyatda yurish-turish qoidalarini qasddan mensimaslik, urish-do'pposlash, yengil tan jarohati yetkazish yoki mulkka ancha miqdorda shikast yetkazish yoxud nobud qilish deganda nimani tushunish lozimligini bilib olishimiz zarur.

Jamiyatda yurish-turish qoidalarini qasddan mensimaslik deganda normativ-huquqiy hujjatlar, odob va axloq normalari, urf-odat, an'analar bilan belgilangan jamoat tartibini (odamlararo munosabatlar, yurish-turish qoidalarini, shakllangan ijtimoiy turmush tarzini) qo'pol tarzda buzish tushuniladi.

Jamiyatda yurish-turish qoidalarini mensimaslik bilan bog'liq harakatlarning batafsil va qat'iy ro'yxatini berish mushkul bo'lib, bu ishning xususiyatidan kelib chiqib baholashni talab etadigan jarayon hisoblanadi.

Urish-do'pposlash deganda aybdor tomonidan jamiyatda yurish-turish qoidalarini qasddan buzib, shaxsning badaniga shikast yetkazmagan holda bir necha zarba berish tushuniladi.

Mazkur turdagi jinoyatlarni kvalifikatsiya qilishda eng ko'p duch kelinayotgan xatolardan biri amaliyotchilar nuqtayi nazarida mayda bezorilik huquqbuzarligida ham shaxs urish-do'pposlash kabi harakatlarni sodir etishi mumkin, degan tushunchaning mavjudligidir. Ya'ni shaxs bezorilik harakatlarni sodir eta turib, jabrlanuvchining badaniga sud tibbiy nuqtayi nazardan baholanishi mumkin bo'lmagan tan jarohatini yetkazishi yoki sog'liqning qisqa muddatga yomonlashuviga yoki mehnat qobiliyatining uncha uzoq bo'lmagan muddatga yo'qolishiga olib kelmagan qasddan badanga yengil shikast yetkazgan hollarda qilmishni mayda bezorilik huquqbuzarligi sifatida baholash amaliyotda ko'plab uchraydi.

Xususan, Jinoyat ishlari bo'yicha Yakabog' tumani sudining 2023-yil 27-maydagi qaroriga ko'ra E.O. (muqaddam ma'muriy javobgarlikka tortilgan) jamiyatda yurish-turish qoidalarini qasddan mensimasdan shu yerda bo'lgan O.D.ni bir necha marotaba urib tan jarohati yetkazgan bo'lsa-da, unga nisbatan MJtKning 183-moddasi (mayda bezorilik) va 198-moddasi (hokimiyat vakilining qonuniy talablarini bajarimaslik yoki xizmat vazifalarini bajarishiga to'sqinlik qilish) 1-qismida nazarda tutilgan huquqbuzarlik

zarliklarni sodir qilgan deb topilib, 15 sutka ma'muriy qamoq jazosi tayinlangan [5].

Bunga bir qancha omillar sabab, xususan, tadqiqot ishi doirasida o'tkazilgan so'rovnomalar davomida bir guruh amaliyotchilar buni jinoyatlar statistikasi oshib ketishining oldini olish zarurati ekanligi bilan bog'liqligini bildirgan bo'lsa (31 %), boshqa guruh amaliyotchilar huquqni qo'llovchilarning bu boradagi bilimlari yetarli emasligi bilan izohlaydilar (29 %).

B. Berdialiyev o'zgacharoq fikr bildirib: "Bezorilikka oid Oliy Sud Plenumi qarorida shaxsga yengil tan jarohati yetkazish deganda qanday darajadagi (ma'muriy yoki jinoyiy) yengil tan jarohat nazarda tutilmagani, shu bois ushbu qoidaga aynan qasddan yengil tan jarohati yetkazish jinoyatini sodir etsa", – degan qo'shimcha kiritishni taklif etgan [6, 255–260-b.].

Ushbu fikrlarga qo'shilish imkonsiz, sababi keltirib o'tilgan Oliy Sud Plenumi qarorida JKning 277-moddasida keltirilgan jinoyat va MJtKning 183-moddasida nazarda tutilgan huquqbuzarlikning chegarasini tavsiflash uchun sog'liqning qisqa muddatga buzilishiga sabab bo'lgan-bo'lmaganidan qat'i nazar, badanga yengil shikast yetishi bilan bog'liq barcha holatlar inobatga olinishini unutmashimiz lozim.

Shuningdek, amaliyotchilar o'rtasida o'tkazilgan so'rovnomalar davomida bezorilik jinoyatining subyekti tomonidan jabrlanuvchiga yuqorida bayon etilgan og'irlikda yetkazilgan tan jarohati bilan bog'liq hollarda qilmishning mayda bezorilik sifatida kvalifikatsiya qilinishining asosiy sababi isbotlash bilan bog'liq hollarda uchraydigan to'siqlar yoki jabrlanuvchi ayblanuvchi bilan o'rtalarida oldindan ixtilof bo'lganini bildirib o'zining ko'rsatmasidan qaytishi hollari ekanini bildirishdi.

JKning 277-moddasi ikkinchi qismi "g" bandidagi "umum e'tirof etilgan axloq qoidalarini namoyishkorona mensimaslikda ifodalalanuvchi o'taketgan behayolik" jummalari

borasida qayd etish lozimki, bezorilik bilan bog'liq jinoyat ishlari bo'yicha surishtiruv va dastlabi tergov harakatlarini olib borayotgan tergovchi hamda surishtiruvchilar orasida mazkur asosni qo'llashda ham diskretion va-kolatlar seziladi.

S. Avezovning fikriga ko'ra, axloqiy munosabatlarning ham chegarasi mavjud bo'lib, ular jamiyatdagi barqaror ijtimoiy muhitni ta'minlash uchun juda zarur. Bezorilik harakatlarini o'taketgan behayolik bilan sodir etilgan deb topishda ishning muayyan holatlari majmuidan kelib chiqiladi hamda sodir etilgan jinoyatning xususiyati, vaqti, joyi va shart-sharoitlari inobatga olinadi [7].

Muallif o'zining fikrlarini ko'p kvartirali uyning balkonida namoyishkorona, ya'ni boshqalarga ochiqdan ochiq ko'rinib turgan holatda (devorlar va oynalar bilan o'ralmagani, ko'chaning barcha uchun ko'rishi mumkin bo'lgan tarafga qaragani va boshqa) jinsiy aloqa qilish sud tomonidan fuqarolarning osoyishtaligini buzuvchi xatti-harakatlarda ifodalangan jamiyatda yurish-turish qoidalarini qasddan mensimaslik deb baholanishi bilan asoslagan holda keltirgan.

Biroq ushbu holatda ayrim ekspertlar balkon jamoat joyi toifasiga kirmasligi, u xususiy mulkning bir bo'lagi bo'lgani uchun uning hududida amalga oshirilgan jinsiy aloqa qonunchilikni buzmagani hisoblanishini aytib, fikrlar bildiradilar. Albatta, ushbu fikrlar aholini chalg'itadi va turar joylarning balkonida shunday harakatlarni bemalol qilish mumkin degan noto'g'ri xulosaga olib kinishi mumkin.

V.S. Yegorovning fikricha, axloq qoidalarini namoyishkorona mensimaslikda ifodalalanuvchi o'taketgan behayolik belgilari qonunchilikda aniq qayd etilishi boshqa jinoyatning belgilaridan farqlash uchun xizmat qiladi [9, 28-b.].

Shu kabi fikrlarni V.I. Zarubin [9, 24-b.], T. Gore, C. Maundy [10, 342-b.] va A.V. Kudelnich [11, 44-b.] singari olimlar ham bildirib o'tgan bo'lib, bezorilikning eng muhim belgi-

si sifatida aynan jamiyatda o'rnatilgan axloq qoidalarini namoyishkorona mensimaslikni chegara deb bildiradilar.

Olimlar o'z milliy qonunchiligi nuqtayi nazardan bildirgan fikrlarida haq ekanini, biroq O'zbekiston Jinoyat kodeksida bu og'irlashtiruvchi holat sifatida ikkinchi qismda nazarda tutgani uni aniq ifodalash zaruratini yuzaga keltiradi.

O'zbekiston Respublikasi Oliy Sudi Plenumining 2002-yil 14-iyundagi "Bezorilikka oid ishlar bo'yicha sud amaliyoti haqida"gi 9-son qarori 5-bandida "Bezorilik harakatlarini Jinoyat kodeksi 277-moddasi 2-qismining "g" bandi bilan kvalifikatsiya qilishda sud aybdorning aynan qaysi harakatlari o'taketgan behayolik deb baholanayotganini hukmda ko'rsatishi shartligi", shuningdek, "Bezorilik harakatlarini o'taketgan behayolik bilan sodir etilgan deb topish masalasini hal etish chog'ida sud ishning muayyan holatlari majmuidan kelib chiqishi hamda sodir etilgan jinoyatning xususiyati, vaqti, joyi va shart-sharoitlarini inobatga olishi lozim"ligi qayd etilgan.

Ma'lum bo'ladiki, JKning 277-moddasi 2-qismining "g" bandida nazarda tutilgan "umum e'tirof etilgan axloq qoidalarini namoyishkorona mensimaslikda ifodalanuvchi o'taketgan behayolik" deganda aynan qanday holat tushunilishi lozimligi normativ hujjatlarda aniq qayd etilmagan. Hatto yuqoridagi Oliy Sud Plenumi qarori ham bunda sud ishning muayyan holatlari majmuidan kelib chiqib ishga baho berishini tavsiya etmoqda.

Ba'zi qonunshunos olimlar mazkur bandni yosh bolalar, qariyalar va xotin-qizlardan iborat omma oldida shaxsning butunlay yalang'och holatda yurishini misol qilib ko'rsatsalar [12, 15–19-b], boshqa bir guruh olimlar xuddi shunday omma ichida yalag'och holatda jinsiy aloqa qilishni shunday misol o'laroq e'tirof etishadi [13, 179-b.]. Ammo shu sohada tadqiqot olib borgan

olimlarning barchasi shu turdagi qilmishlar barchasi omma oldida jamoat tartibiga o'ta hurmatsiz shaklda amalga oshirilishini zaruriy shart sifatida baholaydilar.

Bizningcha, surishtiruvchi va tergovchilarning moddaning ushbu bandini turlicha sharhlashi va qo'llashidagi tafovut undagi ma'noning turlicha mazmun kasb etishi bilan bog'liq.

Xususan, 2020-yilning 9-iyun kuni taxminan soat 22:40 da Qo'shko'pir tumani Ittifoq mahallasida yashovchi 20 yoshli H.O., dugonalari D.A., L.M., M.M., D.K.lar bilan birgalikda yashash uyiga kelayotganida, oldidan 31 yoshli S.D.ning boshqaruvidagi "Nexia" rusumli avtomashina kelib to'xtagan va avtomashinadan shu mahallada yashovchi K.D., R.D, va O.D.lar tushib, "Sen nima uchun o'g'lim va kelinimning turmushini buzib, buzg'unchilik qilib yuribsani?!" – deb har xil so'zlar bilan haqorat qilib, urib tan jarohati yetkazgan hamda ushbu holatni shu yerda bo'lgan S.D. o'zining uyali telefon apparatiga videotasvirga olib turgan.

Sud tibbiy ekspertiza xulosasida X.O. chap bilak, chap-o'ng yelka, boldir, chap son va ko'krak qafasida qontalashlar bo'lib, yengil tan jarohati olgani aniqlangan.

Mazkur holat yuzasidan Qo'shko'pir tumani IIO FMB huzuridagi tergov bo'linmasi tomonidan K.D., R.D., O.D. va N.R.larga nisbatan O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksining 277-moddasi 2-qismi "b", "g" bandlari (bir guruh shaxslar tomonidan o'z mazmuniga ko'ra umum e'tirof etilgan axloq qoidalarini namoyishkorona mensimaslikda ifodalanuvchi o'taketgan behayolik bilan bezorilik sodir etilsa) bilan ish qo'zg'atilgan va ish mazmuni ko'rib chiqilgan [14].

Biroq Samarqand shahri Sartepa massivida kechasi omma oldida yalang'och holda yurgan 44 yoshli J.N. va 28 yoshli O'.T.ga nisbatan Samarqand shahri sudining 2020-yil 2-mart kunidagi qaroriga asosan¹, Xorazm

¹ O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi huzuridagi Tergov departamentining 03.02.2022-yil ma'lumotnomasi.

viloyatining Urganch shahri markazida yalang'och holatda yurgan 1994-yilda tug'ilgan J.M. nisbatan Urganch shahri sudi tomonidan [16], Surxondaryo viloyati Denov tumani 2022-yil 5-noyabr kuni soat 22:00 lar atrofida yalang'och holda ko'chada harakatlangan fuqaro Denov tumanida yashovchi 1999-yilda tug'ilgan S.M.ga nisbatan Denov tumani sudi tomonidan [17] yoki Toshkent shahri Chilonzor tumani Muqimiy ko'chasida 2020-yil 10-avgust kuni soat 16.30 larda 22 yoshli yigit yalang'och holda aylanib yurgani holati [18] va yana shunday o'nlab holatlar bo'yicha sudlar tomonidan MJtKning 183-moddasi bilan huquqiy baholanib, ularga nisbatan ma'muriy qamoq tarzidagi jazolar qo'llangan.

Mazkur holatlarda jamoat tartibining buzilishi, ommaning osoyishtaligiga putur yetishi bilan bir vaqtda holat bevosita yoki bilvosita videoyozuvga olingan hamda ijtimoiy tarmoqlarga tarqatilgani, bu kabi holatlar tez-tez takrorlanib borayotgani sababli uning ijtimoiy xavflilik darajasini oshirmoqda. Biroq yuqorida qarindosh-urug'chilik munosabatlarida kelib chiqqan ixtilof sababli jamoat joyida o'zaro janjallashgan fuqarolarga nisbatan JKning 277-moddasi 2-qismi "g" bandi qo'shimcha kvalifikatsiya qilingan va huquqiy baholangan mazkur holatda shaxslarning aynan qaysi harakati shu band bilan kvalifikatsiya qilinganligi mavhumligicha qolgan.

Bu borada "Faqatgina omma oldida jinsiy aloqa qilinishi shu band bilan huquqiy baholanishi yoki bu band bilan kvalifikatsiya qilish uchun JKning 277-moddasi 1-qismida keltirilgan harakatlar sodir etilishi lozimmi?" degan haqli savol tug'iladi.

O'zbekiston Respublikasi Oliy Sudi Plenuining 2002-yil 14-iyundagi "Bezorilikka oid ishlar bo'yicha sud amaliyoti haqida"gi 9-son qarori 2-bandida faqatgina JK 277-moddasi 2-qismi "b" bandi bilan kvalifikatsiya qilishdagi, ya'ni bir guruh shaxslar tomonidan sodir etilgan bezorilikda JK 277-moddasi 1-qismi alomatlari bo'lsagina ushbu band bilan javob-

garlik kelib chiqishi qayd etilgan, demak, JK 277-moddasi 2-qismi "g" bandida nazarda tutilgan qilmish sodir etilishi to'g'ridan to'g'ri jinoiy javobgarlikni keltirib chiqaradi.

Germaniyada bu borada jinsiy aloqa qilayotgan shaxslar boshqa fuqarolar ularni ko'rmasligi yoki eshitmasligi uchun barcha ehtiyot choralarini ko'rishlari kerak. Aks holda, ular nafaqat jamoat tartibini buzganlik uchun ming yevrogacha miqdorda jarima, balki bir yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan ham jazolanishi mumkin (GFR Jinoyat kodeksining 183-moddasi) [19].

AQShda ko'pgina shtatlarda jamoat joylarida jinsiy aloqa qilishni taqiqlovchi qonunlar mavjud. Biroq har bir holatda qilmish sodir etilgan joy jamoat joyi hisoblanishi yoki hisoblanmasligi sud tomonidan individual yondashuv asosida hal qilinadi. Agar shaxs kunduzgi vaqtda ko'chada mashinada jinsiy aloqa bilan shug'ullansa va bu yo'lovchilarga aniq ko'rinadigan bo'lsa, unda mashina saloni jamoat joyi sifatida baholanishi mumkin.

Shu bilan birga, Nyu-York sudi tomonidan *People v. McNamara*, 585 N.E.2nd 788 (1991) ishi bo'yicha qilmish boshqa shaxslarga ko'rinmagani sababli mashinadagi jinsiy aloqa holatini aynan boshqalarga ko'rinmagani uchun jamoat joyidagi jinsiy aloqa deb topmagan [20].

Shuningdek, AQShda jamoat joyi va binolaridagi jinsiy aloqaga to'g'ridan to'g'ri taqiq faqatgina ushbu hududlardagi hojatxonalariga nisbatan belgilangan. Bunda balkon yoki boshqa joyning jamoat joyi hisoblanishi yoki hisoblanmasligi masalasi holatga, jamoatchilik nigohiga osonlik bilan tashlanishiga qarab, sud pretsedentlari asosida hal qilinadi. AQShning Kaliforniya (Jinoyat kodeksining 314- va 647(a)-moddalar) [21] va Texas (Jinoyat kodeksining § 21.07(a)-moddasi) [22] shtatlarida jamoat joyida jinsiy aloqa qilish, agar ushbu aloqa jarayonini atrof-dagi shaxslar ko'rib qolishi ehtimoli mavjud bo'lsa, jinsiy aloqa qayerda sodir bo'lganidan qat'i nazar, bu holat jinsiy aloqaga kirishgan

shaxslarni javobgarlikka tortishga asos bo'ldi. Jamoat joyi deyilganda ushbu tushunchaga hattoki o'zining garajida turgan shaxsiy mashinasida jinsiy aloqaga kirishganda hamda bunda agar garaj eshiklari ochiq qolgan bo'lsa ham, atrofdagi insonlar ko'rib qolish ehtimoli mavjud bo'lgani sababli jamoat joyida jinsiy aloqa qilish deb talqin qilinadi. Jamoat joyi deb talqin qilinmasligining sharti garaj va mashina eshiklarining to'liq yopilgani va garajda oynalarning mavjud emasligi bilan belgilangan.

Ushbu mazmundagi qonunchilik Avstraliyaning Kvinslend va Yangi Janubiy Uels shtatlarida ham mavjud bo'lib, bir guruh shaxslar hordiq chiqarayotgan plyajda, agar shaxs jinsiy aloqaga kirishsa va ushbu jarayon atrofdagi shaxslar tomonidan ko'rilishi ehtimoli mavjud bo'lsa, jinsiy aloqaga kirishgan shaxs jamoat tartibini buzgan hisoblanadi va ushbu holat huquqbuzarga nisbatan jarima yoki qisqa muddatli qamoq jazosini qo'llash bilan jazolanadi [23].

Buyuk Britaniyada ham xuddi AQShdagi qoidalar amal qiladi. Shu bilan birga, jamoat joyidagi jinsiy aloqa uchun javobgarlikka tortishda ikki qonun normasi ham inobatga olinadi. Bular:

Jamoat tartibi to'g'risidagi qonunning (1986) 5-moddasiga muvofiq, bunday xatti-harakat boshqalarning eshitish qobiliyati yoki ko'rish doirasida sodir etilgan bo'lsa [24];

Jinsiy jinoyatlar to'g'risidagi qonunga (2003) ko'ra, xatti-harakatni jinoyat deb topish uchun shaxs o'zining jinsiy organlarini qasddan ko'rsatgan bo'lsa, javobgarlikka sabab bo'ladi [25].

Kanadada jamoat joyidagi jinsiy aloqa jazoga tortilishi uchun bu bir yoki bir nechta boshqa shaxslar ko'z oldida amalga oshirilishi kerak. Agar bu bir yoki bir nechta boshqa shaxslar ko'z oldida amalga oshirilsa yoki bir yoki bir nechta boshqa shaxslar buni ko'rish ehtimoli bo'lsa, unda juftlik Kanada Jinoyat kodeksining 173-moddasiga ko'ra, uyatsiz

qilmish sodir etgani uchun javobgarlikka tortilishi (maksimal jazo 18 oylik qamoq) mumkin [26].

Xorvatiya qonunchiligiga binoan, hatto fuqarolarning yashash xonadoni balkoni jamoat joyi sifatida talqin etilib, bunday joylarda jinsiy aloqa qilish javobgarlikka tortishga asos bo'lib xizmat qilib, 3-7 ming xorvat kunasigacha (taxminan 450-1100 AQSh dollari) miqdorda jarimaga sabab bo'ladi [27].

Mazkur tushuntirish insonlar hayotining axloqiy-huquqiy jihatlariga ta'sir etuvchi ijtimoiy masalalarga taalluqli bo'lgani bois jumlagi qonuniy izoh berish hamda uni normativ-huquqiy hujjatlarda belgilab qo'yish zarurati mavjud.

Shu bois bu borada JKning 8-bo'limida atamalarning izohli sharhiga aynan umum e'tirof etilgan axloq qoidalarini namoyishkorona mensimaslikda ifodalanuvchi o'taketgan behayolik jumlasiga huquqiy sharh qayd etish maqsadga muvofiq.

Bezorilik jinoyatlariga huquqiy baho berishda yana bir e'tibor berish lozim bo'lgan jihat mavjud. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksining 277-moddasi uchinchi qism "g" bandida bezorilik: jamoat tartibini saqlash vazifasini bajarib turgan hokimiyat vakili yoki jamoatchilik vakiliga yoxud bezorilik harakatlarining oldini olish chorasini ko'rgan boshqa fuqarolarga qarshilik ko'rsatib sodir etilgan bo'lsa uch yildan besh yilgacha ozodlikni cheklash yoxud uch yildan besh yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanishi nazarda tutilgan.

Amaliyotda bezorilik jinoyatlarini tergov qilish jarayonida holatga yuqoridagi band bilan huquqiy baho berishda kelib chiqayotgan bir qator xatoliklar uchraydi.

Jumladan, Sirdaryo viloyati Yangiyer shahri A. Jomiy ko'chasida joylashgan do'kondan A. ismli shaxs bir baklashka pivo olib, do'kon egasiga pulini to'lamasdan do'konni tark etishga harakat qiladi va unga qarshilik qilgan B. ismli sotuvchiga hech bir sababsiz qo'llari bilan bir necha marta zarba beradi.

Bu vaqtda do'konda bo'lgan V. ismli shaxs ularni ajratishga harakat qiladi, biroq A. ismli shaxs V. ismli shaxsga hech qanday tan jarohati yetkazmasdan B. ismli sotuvchiga yana bir necha zarba berib, voqea joyidan yashiradi. Shunday bo'lsa-da, Yangiyer shahri IIB huzuridagi tergov guruhi tergovchisi mazkur holatni O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksining 277-moddasi uchinchi qism "g" bandi bilan malakalaydi [28].

Yuqoridagi holatdan ma'lum bo'lmoqdaki, amaliyot bezorilik harakatlarining oldini olish chorasini ko'rgan shaxsga "qarshilik ishlash"ni noto'g'ri talqin qilmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Oliy Sudi Plenumining "Bezorilikka oid ishlar bo'yicha sud amaliyoti haqida"gi qarori 10-bandida "Bezorilik harakatlari davomida aybdor jamoat tartibini saqlash vazifasini bajarib turgan hokimiyat yoki jamoatchilik vakiliga yoxud bezorilik harakatlarining oldini olish (to'xtatish) chorasini ko'rgan boshqa fuqarolarga faol qarshilik ko'rsatsa, shu jumladan, ularga nisbatan o'rtacha og'ir shikast yetkazish darajasida zo'rlik ishlatsa, bunday qilmish Jinoyat kodeksi 277-moddasi 3-qismining "g" bandi bilan to'liq qamrab olinadi va Jinoyat kodeksining boshqa moddalari bilan qo'shimcha kvalifikatsiya qilishni talab etmaydi", – deya belgilangan [29].

M.X. Rustamboyev bu borada: "Hokimiyat vakiliga qarshilik ko'rsatish – qasddan urish, yengil yoki og'ir tan jarohati, jismoniy og'riq yetkazishda ifodalanadigan faol harakatlardir. Jamoat tartibini qo'riqlash vazifasini bajaruvchi hokimiyat vakili yoki jamoatchilik yoxud bezorilik harakatiga qarshilik qilgan fuqaro badaniga o'rtacha shikast yetkazishni keltirib chiqargan qarshilik ko'rsatish bilan bog'liq bo'lishi lozim", – deb ta'kidlaydi [30, 272-b].

Yuqoridagi fikrlarga qo'shilgan holda shuni e'tirof etish lozimki, amaliyotda jinoyatlarni malakalash bilan bog'liq uchrayotgan aksariyat xatoliklar aynan normada ishlatilgan mavhum so'zlar yoki turlicha talqin

qilinishi mumkin bo'lgan jumlar qo'llangani bilan bog'liq, degan fikrdamiz. Shu sababli bezorilik jinoyati nazarda tutilgan mazkur bandda "qarshilik qilish" degan jummalarni "urib-do'pposlab" yoki "yengil tan jarohati yetkazib" degan jumlar bilan almashtirish maqsadga muvofiq.

Yuqoridagi Plenum qarorida urish-do'pposlashga tushuntirish berilgan bo'lib, unga ko'ra, aybdor tomonidan jamiyatda yurish-turish qoidalarini qasddan buzib, shaxsning badaniga shikast yetkazmagan holda bir necha zarba berish tushuniladi.

Yuqorida nomi keltirilgan Oliy Sud Plenumining 9-son qaroriga muvofiq, mayda bezorilik harakatlari davom etib, aybdorning keyingi harakatlari shaxsni urish-do'pposlash, unga yengil tan jarohati yetkazish yoki mulkka ancha miqdorda shikast yetkazish yoxud nobud qilish bilan sodir etilgan bo'lsa, shaxs ma'muriy javobgarlikka tortilmasdan, faqat jinoiy javobgarlikka tortiladi.

Ya'ni Oliy Sud shaxs bezorilik harakatlari sodir eta turib, jabrlanuvchining badaniga sud tibbiy nuqtayi nazardan baholanishi mumkin bo'lgan aynan qanday tan jarohatini yetkazishi javobgarlikni keltirib chiqarishi borasida tushuntirish bermagan.

Bu esa, o'z navbatida, huquqni qo'llovchi amaliyotchilar o'rtasida turli tushunmovchiliklarga sabab bo'lmoqda. Bu borada o'tkazilgan so'rovnoma davomida respondentlarning ko'pchiligi (44 %) bunday hollarda jabrlanuvchiga sog'liqning qisqa muddatga yomonlashuviga yoki mehnat qobiliyatining uncha uzoq bo'lmagan muddatga yo'qolishiga olib kelgan qasddan badanga yengil shikast yetkazgan hollardagina bezorilik jinoyatini tarkibini berishini bildirgan bo'lsa, 29 % respondentlar bunda og'irlik darajasidan qat'i nazar yetkazilgan tan jarohati bilan bog'liq hollarda qilmishning bezorilik sifatida kvalifikatsiya qilinishi lozimligini bildirishdi.

Yuqoridagi so'rovnoma natijalaridan ham ma'lum bo'lmoqdaki, amaliyotchilar bu borada yakdil fikrga ega emas. Shu sababli

sudlar mayda bezorilik hisoblangan ma'muriy huquqbuzarlikni bezorilik jinoyatidan farqlovchi Plenum qarorini qayta qabul qilishi va bu borada barcha nazariya va amaliyotda mavjud muammolar bo'yicha tushuntirishlar berib o'tishlari maqsadga muvofiq. Qolaversa, O'zbekiston Respublikasi Oliy Sud Plenumining "Bezorilikka oid ishlar bo'yicha sud amaliyoti haqida"gi 9-sonli qarori 2002-yil 14-iyundan buyon amalda ekani va o'tgan davr mobaynida mazkur holatlarga oid ijtimoiy munosabatlar o'zgargani hamda yangicha vaziyatlar bu borada ilmiy tadqiqotlar olib borishni taqozo etishini unutmazlik lozim.

Shu bilan birga, bugungi kunda virtual makon va virtual jarayonlar kabi tushunchalar paydo bo'lib, ijtimoiy tarmoqlar va ulardagi kontentlarga nisbatan haqorat yoki uyatsiz so'zlar, jumlar va turli tasvirlar bilan haqoratlar yoki uyatsiz so'zlar ishlatilishi holatlari kuzatilmoqda. Bunday hollarda javobgarlikning turi va jazo choralari borasida qanday yo'l tutilishi lozim, degan tabiiy savol tug'iladi.

F. Qurbonboyev qonunchilikka "raqamli jamoat joyi" tushunchasini kiritish lozimligini bildirib, unda e'lon qilinayotgan har bir munosabatni tartibga solish, bunday tartibga bo'ysunmagani uchun esa ma'muriy tartibda javobgarlikka tortish lozimligini ta'kidlaydi [31].

Bu borada yangi avlod olimlaridan S. Turemuratovning xulosalariga ko'ra, "Agar internet tarmog'i orqali hech kim o'qish imkoniga ega bo'lmaydigan, faqatgina foydalanuvchi o'zi o'qishi mumkin bo'lgan "chat"larda uyatsiz so'zlar bilan so'kinishlar ishlatilsa yoki shaxsni kamsituvchi so'zlar ishlatib haqorat qilishsa, bu – haqorat qilish deb topilishi, agar barcha o'qish imkoni mavjud bo'lgan joylarda xuddi shunday harakatlar sodir etilsa, bu mayda bezorilik deb topilishi lozim" [32, 36-b.].

Ushbu fikrlarga qisman qo'shilgan holda shuni e'tirof etish lozimki, haqiqatan ham

shaxsning virtual makonda faqatgina dialog ko'rinishida ifodalangan suhbatida bir shaxsning ikkinchi shaxsga nisbatan uning sha'ni va qadr-qimmatini kamsituvchi haqoratli so'zlar ishlatilishida MJtKning 41-moddasida nazarda tutilgan "haqorat qilish" nomli huquqbuzarlikning tarkibini tashkil etadi. Sababi mazkur ma'muriy huquqbuzarlik normasining dispozitsiyasida "Haqorat qilish, ya'ni shaxsning sha'ni va qadr-qimmatini qasddan kamsitish", – deya belgilab qo'yilgan. Demak, qanday usul yoki vosita yordamida bu amalga oshirilishidan qat'i nazar shaxsning o'zga shaxs sha'ni va qadr-qimmatini kamsitish qasdi bilan harakat amalga oshirilsa, huquqbuzarlik tugallangan hisoblanadi.

Biroq S. Turemuratovning barcha o'qish imkoni mavjud bo'lgan joylarda xuddi shunday harakatlar sodir etilsa, bu mayda bezorilik deb topilishi lozimligi borasidagi fikrlariga qo'shilmaymiz, sababi bunda agar aybdorning qasdi aynan o'zga shaxsning qadr-qimmatini kamsitishda ifodalangan bo'lsa, bunda to'g'ridan to'g'ri haqorat nomli jinoiy javobgarlikni keltirib chiqaradi. Fikrimizga asos sifatida O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksining 140-moddasi ikkinchi qismida keltirilgan dipozitsiyani keltirish lozim, ya'ni bunda "Nashr qilish yoki boshqacha usulda ko'paytirilgan tarzda, shu jumladan, omma-viy axborot vositalarida, telekommunikatsiya tarmoqlarida yoki Internet jahon axborot tarmog'ida joylashtirish orqali haqorat qilish", – deya belgilangan. Demak, haqorat mazmunan shaxsning sha'ni va qadr-qimmatini kamsitilishi ko'pchilikka ayon bo'lishi mumkin bo'lgan tarzda sodir etilishi, shu jumladan, OAVda, telekommunikatsiya tarmoqlarida yoki Internet jahon axborot tarmog'ida joylashtirish orqali sodir etilishi o'z-o'zidan bir shaxsga ma'lum bo'lishi mumkin bo'lgan haqoratdan ijtimoiy xavfliligi yuqori hisoblanadi. Shu sababli qonun chiqaruvchi uni og'irlashtiruvchi holat sifatida baholab, to'g'ridan to'g'ri jinoiy javobgarlikni nazarda tutgan.

Boshqa tomondan uyatsiz va haqoratli soʻzlarni virtual makonda biror-bir shaxsni (aniq shaxsni, uydirma yoki ommaning maʼlum toifasini emas) qadr-qimmatini kamsitishni koʻzlamasdan uyatsiz soʻzlar ishlatilishi mayda bezorilik sifatida kvalifikatsiya qilinishi lozim, degan fikrdamiz. Sababi bunda biror-bir shaxsning emas, balki shu virtual makonda boʻlgan ommaning osoyishtaligini buzuvchi, tarmoq foydalanuvchilarini behuzur qiluvchi hamda axloq qoidalariga zid xatti-harakat sifatida baholanadi.

Misol uchun, Yakkabogʻ tumani IIBga Madaniyat mahallasida yashovchi fuqaro B.M., Yangihayot mahallasida yashovchi S.S. va Toʻqboy mahallasida yashovchi M.Sh. ariza bilan murojaat qilib, unda Yakkabogʻ tumani Madaniyat mahallasida yashovchi fuqaro Q.N. ijtimoiy tarmoqning telegram kanali orqali ularning shaʼni va qadr-qimmatini kamsituvchi maʼlumotlarni tarqatib, ish faoliyatiga toʻsqinlik qilgan holda haqorat qilib kelayotganini maʼlum qilib, chora koʻrishni soʻragan.

Mazkur holat yuzasidan Yakkabogʻ tumani IIB xodimlari tomonidan olib borilgan surishtiruv ishlari davomida fuqaro Q.N. ijtimoiy tarmoqlarda fuqarolar B.M., S.S. va M.Sh.larni shaʼni va qadr-qimmatini kamsituvchi soʻzlar bilan haqoratlagan. Holat yuzasidan daliliy ashyolar tegishli tartibda protsessual rasmiylashtirib olingan.

Holat boʻyicha Yakkabogʻ tumani IIB huzuridagi Tergov boʻlinmasi tomonidan Oʻzbekiston Respublikasi JKning 140-moddasi 3-qismi “a” bandi bilan jinoyat ishi qoʻzgʻatilgan [33].

Shunday boʻlsa-da, huquqni qoʻllash amaliyotida ijtimoiy tarmoqlarda koʻpchilikka maʼlum tarzda aynan aniq shaxsning shaʼni va qadr-qimmatini kamsituvchi haqoratli soʻzlar ishlatilgan hollarni sud mayda bezorilik sifatida baholash hollari uchraydi.

Jumladan, 2023-yilda aktrisa S.F.ni instagram ijtimoiy tarmogʻida haqorat qilgan A.I.ning harakatlari MJtKning 183-moddasi bilan malakalanib, unga uzil-kesil 15 sutka

muddatga maʼmuriy qamoq tariqasida jazo qoʻllangan [34].

Bu borada xorij olimlaridan Y.S. Yefimova va A.S. Zinsovalar fikriga koʻra, raqamlashtirish rivojlangani sari yoshlarning virtual makonda agressiya, haqorat, zoʻravonlik va bezorilik harakatlari kuzatilmoqda. Kiberbulling tushunchasi fanga kirib kelib, texnologiya yordamida oʻzganing shaʼni va qadr-qimmatini sababsiz kamsitish yoki uni koʻpchilik oldida behurmat qilish bilan kechuvchi harakat sifatida baholash ekanligini taʼkidlaydi [35, 65–66-b].

Birinchi bor kiberbulling tushunchasini fanga Bil Belsi olib kirgan boʻlib, u kiberbullingga axborot texnologiyalaridan foydalangan holda oʻzga shaxslar yoki shaxslar guruhini kamsitish sifatida taʼrif bergan [36, 12–17-b].

Shu bilan birga, 2007-yilda AQShda taʼlim vazirligi tashabbusiga koʻra, dunyoga mashhur boʻlgan “MySpace”, “Facebook”, “Bebo”, “YouTube” singari ijtimoiy tarmoqlarda kiberbullingga qarshi kurashish tadbirlari doirasida virtual bezorilikni amalga oshiruvchi kanallarni bloklash kampaniyalari tashkil etilgan [37].

Albatta, bir qarashda kiberbulling faqatgina yoshlar va maktab oʻquvchilari orasida keng tarqalganday tuyiladi, biroq bugungi kunda ijtimoiy tarmoqda hammaga birday taʼsir etuvchi (ayniqsa, ayollarga nisbatan) axloq qoidalariga zid kiberbulling koʻrinishlari avj oldi. Bugungi kunda kiberbulling turlari sifatida trolling, xeyting, freyping, dissing, auting, ketfishing, stalking, griffing, seksting singari koʻrinishda aks etmoqda [38].

Rossiya Federatsiyasida kiberbulling koʻrinishida sodir etilgan huquqbuzarlik uchun javobgarlik belgilanishi borasidagi tashabbus ilgari surilgan boʻlib, unga koʻra, virtual makonda internet xizmat (servis) lar elektron xat-xabar (сообщения)lar bilan haqorat qilish, tahdid qilish, qoʻrqitish, bezorilik harakatlari uchun ham maʼmuriy, ham

jinoiy javobgarlik belgilanishi ko'zda tutilmoqda [39, 272-b].

Yevropa Ittifoqiga a'zo davlatlarning ak-sariyatida virtual makonda sodir etilgan bezorilik jinoyatlari uchun jinoiy javobgarlik nazarda tutilgan bo'lsa [40], Yangi Zelandiya davlati birinchilardan bo'lib ijtimoiy tarmoqlarda haqorat qilganlik uchun jinoiy javobgarlikni belgilagan [41].

Amerika Qo'shma Shtatlarining 44 ta shtatida kibermakondagi bezorilik, haqorat va obro'sizlantirish uchun jinoiy javobgarlik qayd etilgan [42, 1–20-b]. Germaniya Federativ Respublikasida kiberbulling va virtual bezorilik mazmuniga ko'ra fuqarolik yoki jinoiy javobgarlikni keltirib chiqarishi mumkin. GFRda bunday turdagi jinoyat xususiy ayblov qatoriga kiritilgan bo'lib, javobgarlik sanksiyasida 10 yildan ortiq ozodlikdan mahrum qilish tariqasidagi jazo nazarda tutilgani bilan e'tiborga sazovor [43, 298–314-b].

Bundan tashqari, Janubiy Koreya va Fransiya davlatlarida ham internet tarmoqlarida bezorilik hamda tahdidlar uchun javobgarlik choralari kuchaytirilmoqda [44].

Yuqoridagilardan ma'lum bo'ladiki, virtual makonda bo'lgan ommaning osoyishtaligini buzuvchi, tarmoq foydalanuvchilarini behuzur qiluvchi hamda axloq qoidalariga zid xatti-harakat sifatida baholanishi lozim bo'lgan huquqbuzarlik turini belgilab qo'yish zarurati mavjud. Sababi O'zbekiston Respublikasi MJtKning 183-moddasida keltirilgan harakatlar mazkur turdagi huquqbuzarlikning tarkibini qamrab olmagan va bu o'z-o'zidan huquqni qo'llovchi amaliyotchilarning normani turli xilda talqin qilishiga sabab bo'lmoqda. Yuqoridagi amaliy misollar bunga asos bo'la oladi.

Tadqiqot natijalari tahlili

Yuqoridagi bezorilik jinoyatiga oid tadqiqotlar natijasida quyidagi muammolarni bayon etishimiz mumkin. Jumladan:

birinchidan, jamiyatda yurish-turish qoidalarini qasddan mensimaslik deganda normativ-huquqiy hujjatlar, odob va axloq nor-

malari, urf-odat, an'analar bilan belgilangan jamoat tartibini (odamlararo munosabatlar, yurish-turish qoidalari, shakllangan ijtimoiy turmush tarzini) qo'pol tarzda buzish tushuniladi;

ikkinchidan, O'zbekiston Respublikasi JKning 277-moddasi 2-qismi "g" bandida nazarda tutilgan "umum e'tirof etilgan axloq qoidalarini namoyishkorona mensimaslikda ifodalanuvchi o'taketgan behayolik" jumlasini insonlar hayotining axloqiy-huquqiy jihatlari-ga ta'sir etuvchi ijtimoiy masalalarga taalluqli bo'lgani bois ushbu jumlagi qonuniy izoh berish hamda uni normativ-huquqiy hujjatlarda belgilab qo'yish zarurati mavjud;

uchinchidan, bezorilik jinoyatlariga huquqiy baho berishda O'zbekiston Respublikasi JKning 277-moddasi uchinchisi "g" bandida bezorilik: "jamoat tartibini saqlash vazifasini bajarib turgan hokimiyat vakili yoki jamoatchilik vakiliga yoxud bezorilik harakatlarining oldini olish chorasini ko'rgan boshqa fuqarolarga qarshilik ko'rsatib sodir etilgan bo'lsa" bandidagi "qarshilik qilish" degan jummalarni "*urib-do'pposlab*" yoki "*yengil tan jarohati yetkazib*" degan jumlar bilan almashtirish maqsadga muvofiq;

to'rtinchidan, bugungi kunda virtual makon va virtual jarayonlar kabi tushunchalar paydo bo'lib, ijtimoiy tarmoqlar va ulardagi kontentlarga nisbatan haqorat yoki uyatsiz so'zlar, jumlar va turli tasvirlar bilan haqoratlar yoki uyatsiz so'zlar ishlatilish holatlari kuzatilayotganligi bois O'zbekiston Respublikasi Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi hamda Jinoyat kodeksiga ushbu ijtimoiy xavfli qilmishni belgilab qo'yish maqsadga muvofiq.

Xulosa

Yuqoridagi tahlillar natijasida O'zbekiston Respublikasi JKning 8-bo'limida atamalarining izohli sharhiga aynan umum e'tirof etilgan axloq qoidalarini namoyishkorona mensimaslikda ifodalanuvchi o'taketgan behayolik jumlasiga quyidagi mazmunda huquqiy sharh qayd etish maqsadga muvofiq.

Umum e'tirof etilgan axloq qoidalarini namoyishkorona mensimaslikda ifodalovchi o'taketgan behayolik – jamoat joylarida ommaga namoyishkorona tarzda behayolik bilan munosabatda bo'lish, ya'ni shaxslarning jinsiy a'zolarini berkitishi lozim bo'lgan kiyimlarini kiymasdan yoki butunlay kiyimsiz yoxud fuqarolarning nazari tushishi mumkin bo'lgan joylarda jinsiy aloqa qilish.

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi MjTKning 183¹-moddasini kodeksga kiritish va uni quyidagicha belgilab qo'yish maqsadga muvofiq.

183¹-modda. Virtual mayda bezorilik

Virtual mayda bezorilik, ya'ni ommaviy axborot vositalarida, telekommunikatsiya tarmoqlarida yoki Internet jahon axborot tarmog'idagi foydalanuvchi ommaning osoyishtaligini buzuvchi, tarmoq foydalanuvchilarini behuzur qiluvchi yoki axloq qoidalariga zid mazmundagi xat-xabarlar, rasmlar yoki boshqa video-foto materiallar joylash —

bazaviy hisoblash miqdorining uch baravaridan besh baravarigacha miqdorda jarima solishga yoki o'n besh sutkagacha muddatga ma'muriy qamoqqa olishga sabab bo'ladi.

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi JK 277-moddasi 3-qismi "g" bandida nazarda tutilgan "qarshilik qilish" degan jummalarni "urib-do'pposlab" yoki "yengil tan jarohati yetkazib" degan jumlar bilan o'zgartirish taklif etiladi.

Shu bilan birga, O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksiga 277¹-moddasini quyidagi tahrirda kiritish maqsadga muvofiq.

277¹-modda. Virtual makondagi bezorilik

Virtual makondagi bezorilik, ya'ni ommaviy axborot vositalarida, telekommunikatsiya tarmoqlarida yoki Internet jahon axborot tarmog'idagi foydalanuvchi ommaning osoyishtaligini buzuvchi, tarmoq foydalanuvchilarini behuzur qiluvchi yoki axloq qoidalariga zid mazmundagi xat-xabarlar, rasmlar yoki boshqa video-foto materiallar joylash, shunday harakatlar uchun ma'muriy jazo qo'llaniganidan keyin sodir etilgan bo'lsa, —

bazaviy hisoblash miqdorining ellik baravaridan yuz baravarigacha miqdorda jarima yoki uch yuz soatgacha majburiy jamoat ishlari yoxud uch yilgacha axloq tuzatish ishlari bilan jazolanadi.

O'sha harakatlar:

a) ancha zarar yetkazish bilan bog'liq holda sodir etilsa;

b) jabrlanuvchini o'z xizmat yoki fuqarolik burchini bajarishi munosabati bilan bog'liq holda;

v) xavfli residivist tomonidan yoki haqorat qilganligi uchun ilgari sudlangan shaxs tomonidan qilingan bo'lsa, —

bazaviy hisoblash miqdorining to'rt yuz baravaridan olti yuz baravarigacha miqdorda jarima yoki ikki yildan uch yilgacha axloq tuzatish ishlari yoxud bir yilgacha ozodlikni cheklash bilan jazolanadi.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, fuqarolarning shaxsiy hayoti daxlsizligi qonunlar bilan kafolatlangan, biroq bu jamiyatda umum qabul qilingan axloq normalarini toptashga izn bermaydi, ya'ni hatto xususiy mulk hududida ham muayyan qoidalarga rioya qilish lozim. Shundagina jamiyatdagi sog'lom muhit barqaror bo'lib, uning asrlari davomida shakllangan axloqiy qadriyatlarini bus-butunligiga putur yetmaydi.

REFERENCES

1. Abdimuratov Z. Bezorilik jinoyati tushunchasi [The concept of the crime of bullying]. Available at: <https://nor.uz/?p=16101>
2. Xudayberdiyev A.A. Jamoat joylarida sodir etiladigan bezorilik huquqbuzarliklarining kriminologik tavsifi [Criminological description of bullying offenses committed in public places]. Proceedings of the International scientific-online conference "Development of pedagogical technologies in modern sciences". Tashkent, 2022.
3. Djavkashev J.A. Bezorilik jinoyati va uning o'ziga xos xususiyatlari [The crime of bullying and its peculiarities]. *Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (Carjis)*, 2022, p. 540.
4. Xudayberdiyev A.A., Iskandarov Y.B. Jamoat joylarida sodir etiladigan bezorilik huquqbuzarliklarining kriminologik tavsifi [Criminological description of bullying offenses committed in public places]. *Development of Pedagogical Technologies in Modern Sciences*, 2022, no. 1 (6), pp. 33–37. DOI: 10.5281/zenodo.7432078
5. Article on the official pages of the Supreme Court of the Republic of Uzbekistan. Telegram. Available at: <https://t.me/oliysuduz>
6. Berdialiev B. Bezorilik tushunchasi jamoat tartibiga qarshi jinoyatlarning turi sifatida [The concept of bullying as a type of crime against public order]. *Jamiyat va innovatsiyalar – Society and innovations*, vol. 4 (6), pp. 255–260. DOI: 10.47689/2181-1415-vol4-iss6/S-pp255-260
7. Avezov S. Jamiyatdagi axloqiy munosabatlarning chegaralari ham qonunlar bilan belgilanadi [The boundaries of moral relations in society are also determined by laws]. Darakchi.uz. Available at: <https://darakchi.uz/uz/128466>
8. Egorov V.S. Ugolovnaya otvetstvennost' za khuliganstvo [The boundaries of moral relations in society are also determined by laws]. Abstract of PhD thesis. Moscow, 2000, p. 28.
9. Zarubin V.I. Ugolovnaya otvetstvennost' za khuliganstvo [Criminal liability for hooliganism]. Abstract of PhD thesis. Moscow, 2001, p. 24.
10. Gore T., Maundy C. Criminal Law. 1977, 342 p.
11. Kudelnich A.V. Ugolovno-pravovaya okhrana obshhestvennogo poryadka v sovremennoy Rossii [Criminal law protection of public order in modern Russia]. Abstract of PhD thesis. Moscow, 2000, p. 44.
12. Borisov S.V. Khuliganstvo: ugolovno-pravovoy i kriminologicheskiy aspekty [Hooliganism: criminal law and criminological aspects]. Abstract of PhD thesis. Moscow, 2005, p. 18.
13. Hauptmann W. Mediales Gewalt-Bombardement (Mediengewalt gegen Kinder und Jugendliche. *Medien.*, 1993, no. 11, pp. 15–19.
14. Zhih Ju.I. Ugolovnaya otvetstvennost' za gruppovoye khuliganstvo [Criminal liability' for group hooliganism].
15. Samarqandda ko'chani yalang'och kezgan yigitlar 15 sutkaga qamaldi [In Samarkand, the guys who walked the street naked were imprisoned for 15 days]. Kun.uz. Available at: <https://kun.uz/48801775> <https://samviib.uz/uz/guide>
16. Internetda Urganch shahrining markaziy ko'chasi bo'ylab yalang'och holda ketayotgan erkak videosi tarqaldi [A video of a man walking naked along the Central Street of Urgench City went viral on the Internet]. Daryo.uz. Available at: <https://daryo.uz/k/2020/10/21/internetda-urganch-shahrining-markaziy-kochasi-boylab-yalangoch-holda-ketayotgan-erkak-videosi-tarqaldi>
17. Denovda 23 yoshli yigit ko'chada yalang'och holda harakatlandi [In Denov, the 23-year-old moved naked on the street]. Bugun.uz. Available at: <https://bugun.uz/denovda-23-yoshli-yigit-kochada-yalangoch-holda-harakatlandi-video>
18. Toshkentda qiz tanishi bilan janjallashib qolgan yigit ko'chani yalang'och holda sayr qildi [In Tashkent, a guy with whom the girl quarreled with an acquaintance wandered the street naked]. Everyday.uz. Available at: <https://everyday.uz/incidents/4795-news.html>

19. The Criminal Code of the Federal Republic of Germany as amended on November 13, 1998 as of May 15, 2003.
20. What you need to know before you have sex outside. Bustle.com. Available at: <https://www.bustle.com/articles/163640-how-to-have-sex-outside-because-having-an-escape-route-is-key>
21. California Penal Code, adopted by the Legislature of California in February 1872. Available at: <https://leginfo.legislature.ca.gov/faces/codes>
22. Texas Penal Code. Available at: <https://txpenalcode.com/>
23. Criminal Code 1899 - As at 1 December 2023 - Act 9 of 1899. Available at: http://www8.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdb/au/legis/qld/consol_act/cc189994/
24. Public Order Act 1986. Available at: <https://www.legislation.gov.uk>
25. Sexual Offences Act 2003. Available at: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/42/contents>
26. The Criminal Code of Canada. Available at: <https://www.justice.gc.ca/eng/csj-sjc/ccc/index.html>
27. Overview of judicial practice in criminal cases. Matters of criminal qualification. Available at: <https://sud.uz/> (accessed 25.12.2022).
28. Rustamboyev M.X. Jinoyat huquqi [Criminal Law]. General part. Tashkent, 2006, p. 272.
29. Qurbonboyev F. Raqamli jamoat joyida bo'lish qoidalarini belgilash vaqti keldi... Kech qolmaylik! [It's time to set the rules for being in a digital public place... Let's not be late!]. Gazeta.norma.uz. Available at: https://gazeta.norma.uz/publish/doc/text174539_raqamli_jamoat_joyida_bulish_qoidalarini_belgilash_vaqti_keldi_kech_qolmaylik
30. Turemuratov S. Haqorat qilish va so'kinish: nima farqi bor? [Insult and slaughter: what's the difference?]. Hudud24.uz. Available at: <https://hudud24.uz/news/khakorat-kilish-va-sukinish-nima-farki-bor>
31. Fuqarolarni ijtimoiy tarmoq orqali haqorat qilganlik uchun jinoyat ishi qo'zg'atildi [A criminal case was filed for insulting citizens through the social network]. Available at: <https://qviib.uz/uz/news/fuqarolarni-ijtimoiy-tarmoq-orqali-haqorat-qilganlik-uchun-jinoyat-ishi-qozgatildi>
32. "O'ldirib, uying eshigiga osib ketaman, kafanlikni tayyorlab qo'yaveringlar, dedi". Aktrisa Sitora Farmonova hayotiga tahdid qilayotgan muxlisi haqida gapirdi ["I will kill and hang on the door of your house, and let you prepare the shroud," he said. Actress Sitora Farmanova spoke about her fan who threatens her life]. Daryo.uz. Available at: <https://daryo.uz/k/2024/01/23/>
33. Efimova E.S. Kiberbulling kak problema psixopedagogiki virtual'nykh sred [Cyberbullying as a problem of psychopedagogy of virtual environments]. *Advances in Chemistry and Chemical technology*, 2014, vol. XXVIII, no. 7. pp. 65-66.
34. Amirova D.K., Kuniysyna Ju.V. K voprosu ob ustanovlenii ugolovnoy otvetstvennosti za kiberbulling [On the issue of establishing criminal liability for cyberbullying]. *Scientific Notes of the Kazan Law Institute of the Ministry of Internal Affairs of Russia*, 2022, vol. 7, no. 1 (13). pp. 12-17.
35. Belsey B. Cyberbullying: An Emerging Threat to the «Always On» Generation. Available at: http://www.cyberbullying.ca/pdf/Cyberbullying_Article_by_Bill_Belsey.pdf
36. Zincova A.S. Vliyaniye kiberbullinga na lichnost' podrostka [The impact of cyberbullying on a teenager's personality]. Available at: <http://www.sworld.com.ua/konfer31/350.pdf>
37. Kameneva A. Pravovyye aspekty kiberbullinga [Legal aspects of cyberbullying]. Available at: <https://xn--80aidamjr3akke.xn--p1ai/articles/pravovye-aspekty-kiberbullinga>
38. Methodological recommendations on the placement on information stands, official Internet sites and other information resources of educational organizations and bodies responsible for managing education, information on safe behavior and use of the Internet: Letter of the Ministry of Education and Science dated 05/14/2018 No. 08-1184. Available at: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_298618/
39. European Union European Parliament. Available at: <https://www.europarl.europa.eu/portal/en>

40. Avganov S. Kiberbulling, ili nemnogo ob internet-travle [Cyberbullying, or a little bit about Internet harassment]. Available at: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=37000746
41. Cohen-Almagor R. Bullying, Cyberbullying and Parental Responsibility. *International Journal of Smart Security Technologies (IJSSST)*, 2021, vol. 8 (2), pp. 1–20.
42. Riebel J., Jäger R.S., Fischer U.C. Cyberbullying in Germany – an exploration of prevalence, overlapping with real life bullying and coping strategies. *Psychology Science Quarterly*, 2009, vol. 51, no. 3, pp. 298–314.
43. Zarubin V.I. Ugolovnaya otvetstvennost' za khuliganstvo [Criminal liability for hooliganism]. PhD thesis. Moscow, 2001, p. 179.
44. Shestakov D.A. The Criminal Code of the Federal Republic of Germany.

YURIDIK FANLAR AXBOROTNOMASI
ВЕСТНИК ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК
REVIEW OF LAW SCIENCES

Huquqiy ilmiy-amaliy jurnal

Правовой научно-практический журнал

Legal scientific-practical journal

2024-yil 1-son

VOLUME 8 / ISSUE 1 / 2024

DOI: 10.51788/TSUL.ROLS.2024.8.1.

BOSH MUHARRIR:

Rustambekov Islambek Rustambekovich

Toshkent davlat yuridik universiteti rektori v.v.b., y.f.d.,
professor

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Xodjayev Baxshillo Kamolovich

Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor, y.f.d.,
professor

Mas'ul muharrir: O. Choriyev

Muharrirlar: Y. Yarmolik, Y. Mahmudov, E. Mustafayev

Musahhih: M. Sharifova

Texnik muharrirlar: U. Sapayev, D. Rajapov

Tahririyat manzili:

100047. Toshkent shahar, Sayilgoh ko'chasi, 35.

Tel.: (0371) 233-66-36 (1169)

Veb-sayt: review.tsul.uz

E-mail: reviewjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1385.

Jurnal 26.03.2024-yilda tipografiyaga

topshirildi. Qog'oz bichimi: A4.

Shartli 12,32 b.t. Adadi: 100. Buyurtma raqami: 38.

TDYU tipografiyasida chop etildi.